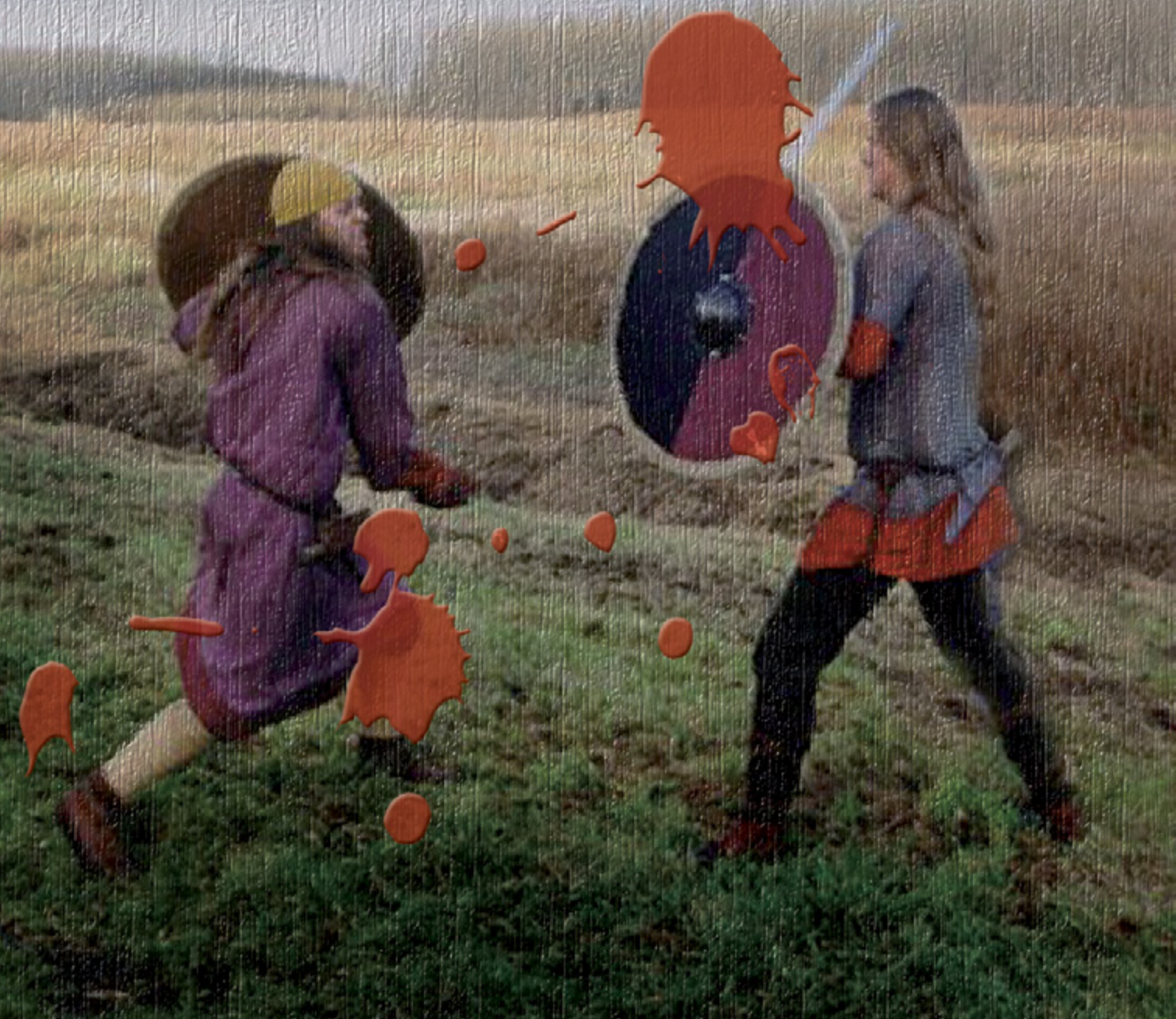

TijdSchrift

Historische Vereniging Vlaardingen • juni 2007

104

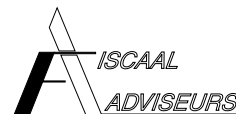

Plantage boekhandel Den Draak

Den Draak, zelf ook deel van de
rijke Vlaardingse geschiedenis!

Veerplein 33-35 - 3131 CX Vlaardingen - tel. 010 4358822 - fax 010 4349574
e-mail: info@plantagedendraak.nl - www.plantagedendraak.nl

Fisc-ad

Fiscale en administratieve dienstverlening

tel: (010) 435 92 67
fax: 08 4220 69 33
e-mail: fiscad@hetnet.nl

Stout Grafische Dienstverlening

A. Hoogvlietstraat 6
3134 CC Vlaardingen
tel. 010-2480603
fax 010-4344878
email: info@stout.nu
www.stout.nu

**Voor het repareren van boeken
en het inbinden van
tijdschriften**

Marieke Velthuisen
Dalkruid 47
3137 WK Vlaardingen
Tel: 010 - 4746167
www.boekendokter.nl

De Historische Vereniging Vlaardingen heeft tot doel het bevorderen van:
- de belangstelling voor en de kennis van de stad Vlaardingen en haar bewoners;
- het behoud en het herstel van gebouwen en stedenbouwkundige structuren en landschappen;
- het behoud en het verzamelen van die gegevens die van belang zijn voor de geschiedenis van de stad.

De contributie bedraagt € 16,50 per jaar, te voldoen per accept-girokaart. Het bankrekeningnummer van de vereniging is 39.56.57.016, het postgironummer is 750978. Leden krijgen jaarlijks het Historisch Jaarboek en 4 x per jaar het verenigingsblad Tijd-Schrift.

Het bestuur is als volgt samengesteld:
W.C. den Breems, voorzitter
A.W.J. Andriessen, penningmeester
mevr. A. Maat-Grijsen, secretaris
J. van Elk
E.A. Lohmann
A. Ouwendijk
E. van Rongen
mevr. T. van der Hoek, notuliste

Contactadres / losse verkoop publicaties:
Arnold Hoogvlietstraat 69
3134 CB Vlaardingen
Telefoon (010) 434 6864

Ledenadministratie:
Paul Henri Spaakring 22
3137 DJ Vlaardingen
Telefoon (010) 474 9416

Adres ledenactiviteiten:
Kortedijk 16a/b
3134 HB Vlaardingen
Telefoon (010) 435 3322 (kantoor)
(010) 434 2474 (thuis)

Redactie Tijd-Schrift:
E. van Rongen, eindredacteur
K. Bloem
C.M. van den Boogert
A. Maarleveld
B. Ruigrok

Redactie-adres:
Paul Henri Spaakring 22
3137 DJ Vlaardingen
Telefoon (010) 474 9416

Bijdragen aan de inhoud van Tijd-Schrift zijn van harte welkom. In verband met de geautomatiseerde verwerking van de teksten ontvangt de redactie deze graag op 3,5" diskette of per e-mail: info@hvv-vlaardingen.nl t.a.v. de redactie.

ISSN 1380-2992
© Historische Vereniging Vlaardingen
Niets van deze uitgave mag worden vernieuwvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Internet: www.hvv-vlaardingen.nl
E-mail: info@hvv-vlaardingen.nl

Productie: Stout Grafische Dienstverlening

Inhoud

Redactioneel 5

De slag bij Vlaardingen 6
Tim de Ridder

Resultaten DNA-onderzoek 21

Weet u het nog? 22
Wout den Breems

Zoekt u mee? 24

Gezocht 25

Ledenactiviteiten 26

Bij de omslag: dinsdag 29 juli 1018: slag bij Vlaardingen. (Foto: Kees Nieuwenhuijsen, www.keesn.nl)

Voor kopieën (ook in KLEUR)

**moet je
naast
de molen zijn!**

maandag t/m vrijdag
van 09.15 - 17.30 uur
DRUKKERIJ/COPYSHOP
A. OUWENDIJK
naast de molen
Kortedijk 16a-b
3134 HB Vlaardingen

Vlascom CV

Vlaardingse Assurantie Combinatie cv

Spoorstraat 2
NL - 3134 TA Vlaardingen

Website: www.vlascom.nl
e-mail: info@vlascom.nl
Tel +31(0) 10 248 04 85
Fax +31(0) 10 234 45 00

Advies op het gebied van:
Schadeverzekeringen
Watersportverzekeringen
Levensverzekeringen, Pensioenen
Financiële planning
Schadebegeleiding
Financiering, sloopshypotheke
Vermogensbeheer

Het Vlaardingen cadeau !
Replica Vlaardings Haringbord

het waaigat
 woon-ideeënwarenhuis

Markt 57 Vlaardingen tel. 010-4343685
www.waaigatwonen.nl

ECHTE VLAARDINGERS
 KOPEN HUN TAPIJT BIJ:

Hofman
stofferij

Kuiperstraat 39b
 3131 CH Vlaardingen
 Tel/fax: 010-4351073

**EEN UITERST BETROUWBAAR EN
 VAKKUNDIG ADRES**

TAPIJT - GORDIJNEN - VINYL
 ZONWERING - LAMINAAT

DE VLAARDINGSE LIBRIJE
Maarten van der Vlis & Bouke Procee
Antiquaren

Ons antiquariaat is gespecialiseerd in boeken
 over: Vlaardingen, Geschiedenis, Klassieke
 Oudheid, Literatuur, Scheepvaart, Treinen,
 Sprookjes, Legenden en Kunst.

Openingstijden: di-vr 13.00-17.00 uur
za 10.00-17.00 uur

Landstraat 83, 3131 CE Vlaardingen
 010-2327945, www.delibrije.com

De Witte
 GARANTJEMAKELAARS

Korte Hoogstraat 4a
 3131 BK Vlaardingen
Tel. 010 - 434 38 44

NVM

- Bloemwerken en arrangementen
- Goed gesorteerde snijbloemen
- Bloeiende- en bladplanten
- Bruidsboeketten en corsages
- Rouwwerken

Markgraafaan 135
 3131 VL Vlaardingen
 Tel: 010 43 43 704

JAC. VERKUIL
 BLOEMSIERKUNST

DIJKSHOORN
EUROMOVERS
 SLUIPEN MOET NIET

**AL MEER DAN
 50 JAAR
 VERHUIZEN!**

WWW.DIJKSHOORN.NL TRAWLERWEG 8 3133 KS VLAARDINGEN TEL.: + 31 (0)10-2480522

Positief

Laten we deze keer Tijd-Schrift eens positief beginnen. Gelukkig zijn daar ook voldoende aanleidingen voor. Het gaat – ondanks een toch wat teruglopend ledental – goed met de HVV. We hebben nog steeds een enthousiast bestuur en veel even enthousiaste leden. Dank zij de inspanningen van velen is de HVV wat zij is: een bloeiende vereniging. Soms wordt de waardering voor die inspanningen tot uitdrukking gebracht in de vorm van een officieel blijk daarvan. Zo kreeg de HVV enige jaren terug het waarderingsteken d'Akerboom van de Culturele Raad Vlaardingen en vorig jaar geleden de Participatieprijs van D'66. Maar ook individuele leden krijgen soms formele waardering voor hun inspanningen. Bij de lintjesregen van dit jaar ontvingen bestuurslid Arie Ouwendijk en HVV-lid Max Thurmer beide een lintje, onder meer voor hun inspanningen op Vlaardings historisch gebied. Absoluut verdiend en van harte gefeliciteerd!

Positief is ook de belangstelling voor Vlaardingen en zijn historie van de kant van de lezers van het Reformatorisch Dagblad. Via deze krant zijn twee rondleidingen door de stad georganiseerd, waar voorzitter Wout den Breems met behulp van diverse HVV-leden / medewerkers van het ServiceTeam VVV Vlaardingen aan in totaal ruim 220 RD-lezers lopend en varend Vlaardingen en omstreken hebben getoond. Zonder uitzondering enthousiaste reacties! Een uitstekende Vlaardingen-promotie dus. Overigens mag het ServiceTeam VVV Vlaardingen ook wel eens een compliment krijgen voor het vele werk dat de medewerkers doen om de schoonheid van Vlaardingen aan belangstellenden van binnen en buiten de stad te tonen. In de Ledenactiviteiten staan ook weer diverse wandelingen aangekondigd.

Een derde te vermelden positief punt is een vraag die de HVV kreeg van de KRO: "Op dit moment zijn we bezig met de ontwikkeling van een nieuwe internetquiz die aankomende zomer op een website van de KRO zal verschijnen. Het is de bedoeling om een leuke online actie op te zetten waarbij de we bezoekers kennis laten maken met allerlei leuke tips en informatie over lokale gewoontes en wat er typisch is aan bepaalde streken en steden. Als tegenhanger van de vakanties in en kennis van het buitenland, willen we hiermee ons eigen land promoten. Mochten de 'thuisblijvers' onverhoopt te maken krijgen met slecht weer, dan is er bij ons in ieder geval een leuke internetquiz te doen." Driftig brainstormen via e-mail tussen diverse HVV-leden heeft geresulteerd in een lijst met 75 Vlaardingen-vragen die binnenkort op de website <http://regiosoaps.kro.nl> te zien zullen zijn. Ook hier weer: een prima Vlaardingen-promotie!

Dat geldt ook voor dit Tijd-Schrift, denken we. Het bestaat voor het grootste deel uit een poging van stadsarcheoloog Tim de Ridder om te achterhalen waar de Slag bij Vlaardingen heeft plaatsgevonden en waar de burcht van Dirk III heeft gelegen. Daarbij is het inzetten van moderne middelen als grondradar niet geschuwd. Om de theorieën te verhelderen zijn de illustraties bij wijze van uitzondering in kleur afgedrukt. Verder vindt u in deze aflevering diverse oproepen van het Stadsarchief en het Visserijmuseum / Vlaardings Museum, de rubriek Weet u het nog? en uiteraard de komende Ledenactiviteiten.

Eric van Rongen
 eindredacteur

De slag bij Vlaardingen

Analyse van de beschrijving van Alpertus van Metz en de mogelijke locatie van de burcht van Dirk III

T. de Ridder

Inleiding

Een belangrijk keerpunt in de Vlaardingse geschiedenis, maar ook voor het Hollandse gravenhuis, is de slag bij Vlaardingen die plaatsvond op dinsdag 29 juli 1018. Deze slag is gedetailleerd beschreven door Alpertus van Metz. De in de tekst van Alpertus gebruikte relevante begrippen zullen in dit artikel afzonderlijk worden geanalyseerd en geduid. Dit artikel maakt deel uit van een reeks losse bijdragen over Vlaardingen in de 11^e eeuw, die later verwerkt zullen worden in publicatiereeks getiteld ‘Graven in Vlaardingen’. Dit artikel is eerder ook verschenen in de Terra Nigra en is voor het Tijdschrift op enkele punten gewijzigd en verbeterd. Reacties op dit artikel zijn van harte welkom. Opmerkingen kunnen dan in de publicatiereeks verwerkt worden.¹

Interpretatie tekst van Alpertus

Alpertus is een monnik die in een klooster verbleef, vermoedelijk in Tiel. Alpertus geeft een vrij gedetailleerde beschrijving van de slag bij Vlaardingen. Het is duidelijk aan wiens zijde hij staat. Zo duidt hij Dirk III en zijn mannen als rovers aan. Ondanks de gekleurde pen die Alpertus hanteerde, biedt

het door zijn gedetailleerde beschrijving een unieke kijk op het Vlaardingen in 1018. Zijn verslag biedt goede mogelijkheden om onder andere het slagveld en de burcht van Dirk III hypothetisch te kunnen plaatsen. In dit artikel worden de belangrijkste punten uit reëlaas van Alpertus besproken en van een interpretatie voorzien. Voor de volledige tekst van Alpertus wordt verwezen naar Van Rij (1980).

De spelers

Rovers (*predones*)

Met de term ‘rovers’ doelt Alpertus op graaf Dirk III en zijn manschappen. Uit het gebruik van dit begrip blijkt ondubbelzinnig de partijdigheid van Alpertus. Hij gebruikt de term echter ook voor andere territoriale vorsten.² De schrijver Thietmar duidt graaf Dirk III aan als “*pirates*”.³

Wie was Dirk III? Dirk III (circa 981-1039) komt voort uit het geslacht van de Westfriese graven. Het machtsgebied van deze graven lag met name in het huidige Zuid- en Noord-Holland. In 1101 komt de naam Holland voor dit Westfriese graafschap voor het eerst voor.⁴ De graven hadden binnen hun territorium burchten waarmee ze controle hielden over dit machtsgebied. Bij Vlaardingen

stond rond 1018 één van de weinig bekende burchten uit dit graafschap. Een andere uit historische bron bekende burcht in die periode is Rijnsburg, waarmee de graaf de Rijnstreek onder controle probeerde te houden. Leiden zou pas rond 1050 een burcht krijgen.⁵ Naast burchten waren er ook grafelijke hoven, van waaruit de graaf de exploitatie van het land coördineerde. Een deel van de opbrengsten (de zogeheten cijzen of tienden) waren voor de graaf. Deze inkomsten vormden een belangrijke inkomstenbron voor de graaf.

Kort voor 1018 is er tussen de Westfriese graven en Vlaardingen een belangrijke band ontstaan. In 985 had graaf Dirk II (circa 930-988) van keizer Otto III het wildernisregaal ontvangen over een gebied dat zich uitstreckte van de Lier tot aan de IJssel. Daaronder lijkt ook Vlaardingen te vallen, want korte tijd later schenkt de zoon en opvolger van Dirk II, graaf Arnulf (?-993), de Vlaardingse kerk met bijbehorende tienden aan de abdij van

ter hoogte van de Markgraafaan. Dankzij archeologisch onderzoek is de ligging van het hof aangetoond en is het zeker dat we een stichtingsdatum rond 1000 kunnen aanhouden.¹⁰ Het gaat om een omgracht terrein van circa 70 bij 100 meter. Kort voor 1018 laat Dirk III bij de nederzetting Vlaardingen een kleine burcht bouwen. Elders in dit artikel komen we daar op terug.

Friezen (*Frisii*)

Alpertus meldt: “*Een groep Friezen heeft hun woongebied verlaten en zich daarna metterwoon gevestigd in het Merwedewoud*”.¹¹ De ligging van het Merwedewoud kan ten oosten van Vlaardingen gezocht worden (zie verderop), maar waar ligt het oorspronkelijke woongebied van deze Friezen? Het begrip Friezen is in de loop van de tijd aan verandering onderhevig geweest. Rond 1000 loopt het Friese gebied van de Weser tot aan de Schelde en worden de heersende graven oorspronkelijk aangeduid als Friezen. Zo staat Gerulf (circa 889) bekend als de ‘graaf der Friezen’ (comes Fresonum).¹² De aanduiding Friezen voor de bewoners van Zuid- en Noord-Holland verdwijnt pas aan het einde van de 11^e eeuw ten gunste van de naam ‘Hollanders’.¹³ De Friezen die Alpertus noemt, moeten dus afkomstig zijn uit de streek tussen de Weser (in het huidige

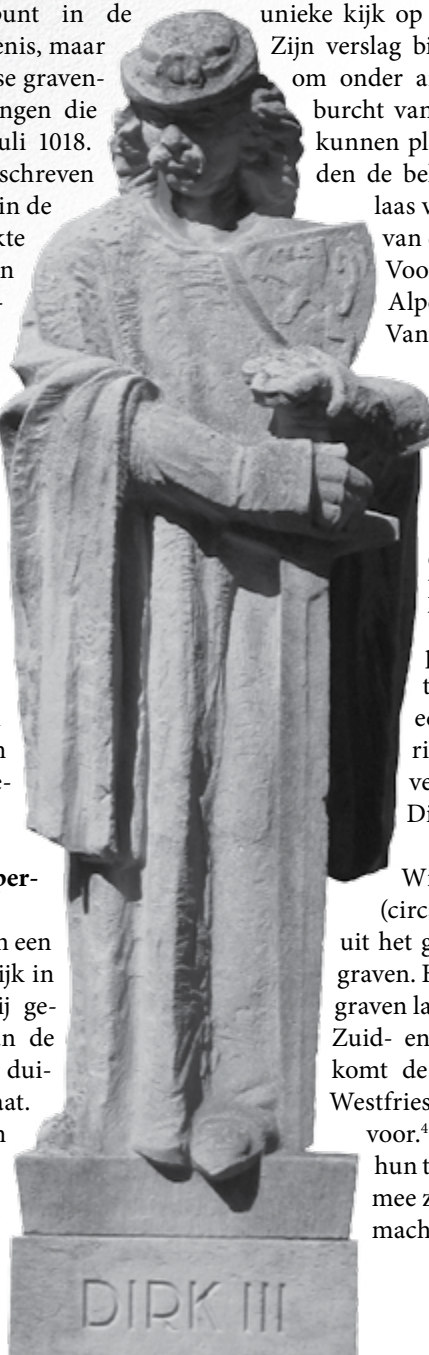
Noordwest-Duitsland) en de Schelde. Het lijkt dus een groot gebied waar we hun herkomst moeten zoeken, maar Alpertus geeft gelukkig nog een duidelijke aanwijzing over het oorspronkelijke herkomstgebied van de Friezen die zich hebben gevestigd in het Merwedewoud: “*Maar zodra de lieden die het woud in bezit hadden genomen van verkenners over aankomst van het leger hadden gehoord, hebben ze hun huizen verlaten en zich vluchtend teruggetrokken naar degenen bij wie de rovers een kleine sterkte hadden gebouwd. De onzen*

“De onzen zijn bij hoog water met de gehele vloot aangekomen bij Vlaardingen...”

Egmond.⁶ De Vlaardingse kerk met bijbehorende tienden is dan blijkbaar in grafelijke handen terecht gekomen, mogelijk als onderdeel van het wildernisregaal of als aparte leen van de keizer.

In 993 sneuvelt graaf Arnulf in de strijd tegen de Friezen.⁷ Zijn weduwe en zijn minderjarige zoon Dirk III, trekken zich terug in het Merwedegebied⁸, vermoedelijk in Vlaardingen. In die periode wordt in Vlaardingen een grafelijk hof aangelegd. Dit is op basis van historische bronnen door Hoek⁹ gelokaliseerd

Dirk III kijkt toe op de hoek van het stadhuis over de kerkheuvel waarin mogelijk de resten van zijn burcht schuil gaan.
(Foto J. van den Berg, VLAK)

zijn bij hoog water met de gehele vloot aangekomen bij Vlaardingen; zo heet dat gebied van de Friezen namelijk”.¹⁴ Met de laatste zin “zo heet dat gebied van de Friezen namelijk” maakt Alpertus duidelijk dat de Friezen die zich in het Merwedegebied hebben gevestigd oorspronkelijk uit de streek Vlaardingen afkomstig zijn. Een andere aanwijzing is dat Alpertus verder geen onderscheid maakt tussen Friezen en ‘Vlaardingers’ in het vervolg van het verhaal. De slag moet in de directe nabijheid van de nederzetting Vlaardingen hebben plaatsgevonden (zie verderop). Als de Friezen een wezenlijk andere groep zouden vormen dan de bewoners van de streek Vlaardingen, is het eigenaardig als de ‘Vlaardingers’ verder ongenoemd blijven in het verhaal. Met het begrip Friezen zal Alpertus dus de bewoners van de ‘streek’ Vlaardingen hebben bedoeld.

het keizerlijke leger

Het Westfriese graafschap behoorde tot het Duitse keizerrijk (officieel: het Heilige Roomse Rijk). Dit Rijk besloeg een groot deel van Europa: het huidige Nederland, België, Duitsland, Zwitserland, Oostenrijk en Noord-Italië, behoorde ertoe. Om over zijn rijk te kunnen heersen, bestond deze uit verschillende delen, het noordwestelijke deel, waaronder Nederland, lag in Neder-Lotharingen dat onder bewind stond van hertog Godfried. Grote delen van Friesland behoorde toe aan de Utrechtse bisschop. Graaf Dirk III was dan ook een leenman van de Utrechtse bisschop en stond niet direct onder het gezag van de Duitse keizer. Na de klachten over Dirk III, ontbood keizer Hendrik bisschop Adelbold (van Utrecht) en hertog Godfried (van Lotharingen) bij hem en gaf hun de opdracht om een groot leger op de been te brengen met als doel om Graaf Dirk III weer in het gareel te krijgen. Hertog Godfried rekruteerde zijn manschappen uit een groot gebied. Er kwamen mannen uit de bisdommen Utrecht, Luik, Kamerijk, Keulen en Trier. Bij elkaar vormden ze waarschijnlijk

meer drie legioenen (hier komen we later nog op terug).

De aanleiding

Als reden voor de slag bij Vlaardingen noemt Alpertus: “De keizer wilde de handelswegen weer toegankelijk maken”. Dirk III bracht namelijk samen met de Friezen die zich hadden gevestigd in het Merwedewoud “grote schade toe aan de kooplieden”. Hierdoor ondervond de handel tussen Tiel en Engeland grote hinder. Deze schade werd veroorzaakt door plundertochten, door historici eufemistisch aangeduid als tolheffing.¹⁵ In de oorspronkelijke bronnen gebruikt men begrippen die spreken van ‘zeeroof’ en ‘kaapvaart’ waarbij Dirk III en zijn metgezellen aangeduid worden als rovers of als piraten.¹⁶ Om deze handelsbarrière en het ‘roversnest’ op te ruimen, besloot de Duitse keizer Hendrik II een strafexpeditie richting Vlaardingen te sturen. De plunderingen door Dirk III waren echter niet de enige reden. Alpertus schrijft immers: “De Friezen bezetten het Merwedewoud”. Deze bezetting heeft kort voor de slag plaatsgevonden. Het gebied behoorde echter toe aan de bisschoppen van Utrecht, Trier en Keulen en enkele abten.¹⁷ Het doel van de strafexpeditie van het keizerlijke leger dat onder leiding stond van hertog Godfried, was dan ook meer dan alleen de handelswegen vrij maken. Alpertus meldt: “hij (de keizer) droeg hun op tegen de Friezen op te trekken, hen te verdrijven uit de woonplaatsen die ze wederrechtelijk bezet hadden en de rovers te verjagen”. Misschien was de ‘bezetting’ door de Friezen wel de belangrijkste reden voor de strafexpeditie. De plunderingen door Dirk III worden namelijk door andere contemporaine schrijvers, zoals bisschop Thietmar, niet eens genoemd.¹⁸

Friese bezetting

Het lijkt erop dat de ‘bezetting’ van het Merwedewoud door de Friezen¹⁹ buiten medeweten van de graaf heeft plaatsgevonden. Alper-

tus: “ze (de Friezen) hebben zich aangesloten bij de rovers (...). Later echter hebben de rovers (graaf Dirk III en zijn mannen) hen onderworpen; ze hebben het land zo onder hen verdeeld dat ieder een kavel ter ontginning kreeg, ze hebben hun opgedragen die te bebouwen en hen cijnsplichtig gemaakt”.²⁰ Blijkbaar is er in eerste instantie nog sprake van een zekere gelijkwaardigheid tussen de Friezen en graaf Dirk III, want pas later onderwerpt hij de Friezen die zich hebben gevestigd in het Merwedewoud. Dat houdt in dat de Friezen Dirk III als hun heerser moeten erkennen en aan hem cijnzen (een soort belasting) moeten gaan afdragen. Daarmee krijgt graaf Dirk III een centrale rol in de illegale ontginningen van het Merwedegebied.

Interessant is de vraag waarom de Friezen die oorspronkelijk uit de streek Vlaardingen komen, zijn weggetrokken uit Vlaardingen. Naar de redenen kunnen we slechts gissen. Maar het is goed voorstelbaar dat niet alle Vlaardingers blij waren met de vestiging van Dirk III in Vlaardingen. Er zullen vermoedelijk Friezen zijn geweest die zich niet wensten te onderwerpen en daarom naar het Merwedegebied vertrokken om daar een nieuw, vrij bestaan op te bouwen. Deze groep van ‘vrije Friezen’ wordt dan in een later stadium alsnog door Dirk III onderworpen.

Het decor

“Merwedewoud” (silva Merwido)

De plaats van de slag is ten westen van het Merwedewoud “silva Merwido”. Dit woud is “een streek onbewoonbaar door wouden en moerassen, waar de Maas en de Waal samen in de rivier de Rijn uitstromen, tot nu toe slechts door jagers en vissers bezocht”.²¹ Volgens Henderikx (1987) gaat het om een dichtbegroeid bosveengebied waardoor de rivier de Merwede stroomt. De naam heeft volgens Henderikx betrekking op het gehele Merwedegebied. Dit gebied zou van Vlaardingen

tot aan Ridderkerk en Sliedrecht reiken.²² De keizerlijke strafexpeditie voer vermoedelijk vanuit Tiel²³ over de Merwede, dus door het Merwedewoud, naar Vlaardingen.

Vlaardingen

Alpertus schrijft: “Maar zodra de lieden die het woud in bezit hadden genomen van verkenner over aankomst van het leger hadden gehoord, hebben ze hun huizen verlaten en zich vluchtend teruggetrokken naar degenen bij wie de rovers een kleine sterkte hadden gebouwd.”

Uit het deel “naar degenen bij wie” kunnen we afleiden dat dit betrekking heeft op een plek waar mensen wonen. Dat zal een nederzetting zijn. Rond 1018 zullen in de “streek Vlaardingen” nog weinig losstaande boerderijen en huizen hebben gestaan. Het ligt voor de hand dat Alpertus hier doelt op de nederzetting die later bekend zou worden onder de naam Vlaardingen.

“vlakke” (campus)

Alpertus gebruikt de term ‘vlakke’ diverse malen: “Zodra de Friezen zagen dat zij (het leger van Godfried) de vlakke met hun legerscharen vulden”. Hiermee geeft Alpertus aan dat het leger van Godfried de vlakke vult op het moment dat de Friezen zich hebben verschanst bij degenen bij wie graaf Dirk III een burcht heeft gebouwd, vermoedelijk dus bij de nederzetting Vlaardingen. In een passage die er kort op volgt, schrijft Alpertus: “Eén ding was hun tot groot voordeel: rond de gehele vlakke hadden ze (de Friezen) grachten/dijken aangelegd, hetzij om zich te beschermen tegen het tij, dat bij volle maan altijd extra sterk opkomt, ofwel om vijanden de weg te versperren. De hertog zag dat het moeilijk was om die grachten/dijken met zijn troepenmassa over te steken; daarom beval hij de vaandeldragers terug te keren en zich met een omtrekkende beweging om de grachten/dijken heen op vlak terrein op te stellen, om, als de Friezen zouden willen vechten, hun aanval gemakkelijk te kunnen

opvangen.” Beide passages lijken elkaar tegen te spreken. Eerst schrijft Alpertus immers dat het leger van Godfried reeds de vlakte heeft gevuld, en vervolgens dat de vlakte is omgeven door dijken/grachten die moeilijk over te steken zijn. (We zullen verderop terugkomen of het begrip ‘fossis’ als ‘omgeven door grachten’ of door ‘omgeven door dijken’ moet worden vertaald). Alpertus heeft het dus over twee vlaktes, die we hier verder onderscheiden als: 1) een grote vlakte en 2) een tweede vlakte die aan “rond de gehele vlakte” omgeven is door een grachten/dijken. De volgorde van de passages lijkt erop te duiden dat vlakte 2 binnen of ‘na’ vlakte 1 is gelegen. Wat kan Alpertus bedoeld hebben met wat hier geduid wordt als vlakte 1? Veel reliëf zal er niet geweest zijn. Alles was vlak! Het weinige reliëfverschil bestaat vooral uit de hoger gelegen wildernis die meer landinwaarts lag, de enigszins hoger opgeslibde oeverwallen en het relatief lager gelegen kweldergebied (gorzen). De identificatie met een vlak kweldergebied lijkt het meest aannemelijk. Deze interpretatie lijkt te worden bevestigd door de passage waarin Alpertus meedeelt dat de vlakte (hier genoemd als vlakte 2) beschermd werd door de grachten/dijken tegen tij. Het gebied is dus onderhevig aan getijden en daarmee is een interpretatie dat met de vlakte (1 en 2) een kweldergebied bedoeld wordt, aannemelijk.²⁴

“op hoger gelegen plaatsen” (editoribus locis)
Eerst trekken de Friezen zich vanuit het Merwedewoud terug “naar degenen bij wie de rovers een kleine sterkte hebben gebouwd”. Vervolgens beschrijft Alpertus hoe de Friezen, als zij zien dat de grote keizerlijke legerschare de vlakte vult, zich voor een tweede keer terugtrekken, ditmaal op “hoger gelegen plaatsen”. Wat kan Alpertus met deze “hoger gelegen plaatsen” bedoeld hebben? Terpen? Dit lijkt niet aannemelijk, deze zullen er aan het begin van de 11^e eeuw nog niet, of nauwelijks,

geweest zijn. De eerste aanwijzingen voor ophogingspakketten dateren uit de 11^e eeuw, en pas na de grote overstromingsrampen in 1133/1134 en 1163/1164 ontstaan er echte terpen. Vlaardingen was aan het begin van de 11^e eeuw nog omgeven door een wildernis, die landinwaarts bestond uit hoger gelegen veengebieden. Dit gebied was voor de Friezen bekend terrein. De moeilijke toegankelijkheid ervan was in hun voordeel en daardoor was de wildernis uitstekend geschikt voor een guerrilla-achtige oorlogsstrategie. Maar met “hoger gelegen plaatsen” kunnen ook de hoger gelegen fossiele stroomruggen uit de Romeinse Tijd of de oeverwallen langs de Vlaarding bedoeld zijn. Er zal later in dit artikel nog op terug worden gekomen.

“fossis” (met/door sloten/gracht of met/door dijken)
Alpertus schrijft: “Una res erat illis magno usui, quod campum omnem fossis praefoderant, sive ad defendendum majorem aestum maris, qui in plenilunio validior solet fieri, sive ad impediendum iter hostium.” Van Rij vertaalt het als volgt: “Eén ding was hun (de Friezen) tot groot voordeel: rond de gehele vlakte hadden ze dijken aangelegd, hetzij om zich te beschermen tegen het tij, dat bij volle maan altijd sterk opkomt, ofwel om vijanden de weg te versperren.” De discussie draait om het woord “fossis”. Dit komt van ‘fossa’ dat dijk of gracht betekent. Het meervoud van dit begrip is ‘fossae’. Voordat we verder op de specifieke betekenis van het begrip ‘fossa’ ingaan, is het nuttig om ter verduidelijking de globale locatie van de ‘fossae’ te duiden. De ‘fossae’ komen ter sprake op het moment dat het keizerlijke leger de vlakte (kwelder) vult en op wil trekken naar de burcht die, zoals hierboven betoogd is, bij de nederzetting Vlaardingen moet hebben gelegen. Uit de volgorde van de gebeurtenissen kunnen we afleiden dat deze ‘fossae’ vóór de nederzetting Vlaardingen en de burcht moet hebben gelegen. Van Bentum

heeft aangetoond dat de ‘fossae’ niet rondom, of aan drie zijden van de vlakte moet hebben gelegen, maar slechts aan één zijde.²⁵
De term ‘fossae’, kan geïnterpreteerd worden als dijken, maar ook als sloten/grachten.²⁶ Belangrijk is de functie die Alpertus toekent aan de ‘fossae’; deze zouden zowel bescherming moeten bieden tegen het tij, als tegen vijanden. Beide functies houden de mogelijkheid van zowel dijk als sloot/gracht open. Bij de interpretatie van dijk is wel gedacht aan de dijken Groeneweg en Broekweg die de vroege grafelijke ontginningen als een ringdijk omgaven.²⁷ Daar lagen immers kleine dijken die zeer waarschijnlijk rond 1000 AD zijn aangelegd en die de jonge ontginningen moesten beschermen tegen het tij. Het lijkt voor de hand te liggen om deze dijken met de ‘fossae’ in de passage van Alpertus te identificeren. Echter, Alpertus geeft aan dat de ‘fossae’ er waren ter bescherming van de bewoners (“om zich te be-

schermen”) tegen het tij en dat de ‘fossae’ tevens konden dienen om zich tegen vijanden te verdedigen. De ‘fossae’ lijken dus in de eerste plaats ter verdediging van de woonplaats van de Friezen te hebben gediend en niet primair voor de bescherming van de grafelijke ontginningen. De ‘fossae’ lijken we daarmee eerder rond de woonplaats van de Friezen te moeten zoeken, die we hierboven al eerder hebben geïdentificeerd met de nederzetting Vlaardingen. De identificatie van de ‘fossae’ met de dijken Groeneweg en de Broekweg, is daarmee onwaarschijnlijk.
Verdienstelijk in deze discussie is de bijdrage van Heinsbroek en Van Bentum die aannemelijk hebben gemaakt dat het begrip ‘fossae’ als sloten/grachten gelezen moet worden.²⁸ Indien we die interpretatie volgen, is er eveneens een mogelijke kandidaat voorhanden, namelijk de Vlaarding. Dit betreft een van oorsprong natuurlijk water, maar deze

Gaat er in de kerkheuvel een burcht van graaf Dirk III schuil? (Foto: Stadsarchief Vlaardingen)

had mogelijk rond 1000 al enigszins een gekanaliseerd uiterlijk en werd wellicht door buitenstaanders als aangelegd beschouwd. Ook hier kon het water dat bij vloed opgestuwd werd, bij de nederzetting door de Vlaarding wegvloeien, het achterland in. Het bood zo de bescherming die Alpertus vermeldt. Ter hoogte van de haven lag de hoofdtak van het Vlaardingstelsel, het is onwaarschijnlijk dat er daar twee parallelle krekken zullen hebben gestroomd en daarmee kan het niet voldoen aan de meervoudsvorm ‘fossae’.

Er is een betere kandidaat, namelijk de Poeldijkse watering. De benaming ‘watering’ doet vermoeden dat het hier inderdaad om een gegraven waterpartij gaat, het kronkelige verloop wijst echter wel op een mogelijk natuurlijke oorsprong. Wellicht betreft het een min of meer gekanaliseerde waterloop. Op oude kaarten (bijvoorbeeld Cruquius, 1712) is duidelijk te zien dat de Poeldijkse watering als ontginningsas diende en dus ouder of tenminste even oud moet zijn als de ontginningen die er rondom liggen. Daarmee lijkt het aannemelijk dat de ouderdom van deze watering minstens teruggaat tot de stichting van het grafelijk hof (ligging ter hoogte van het Liesveldviaduct en de Markgraafaan), dus rond 1000 AD, toen ook de oudste ontginningen ter hand genomen zullen zijn. Op oude kaarten is te zien dat de watering tot voor de nederzetting heeft gelopen en doodloopt vlak voor de terp. Gezien de ontwaterende functie die de watering had voor het achterland, is het aannemelijk dat deze waterloop oorspronkelijk verder door heeft gelopen langs de zuidzijde van de nederzetting ter hoogte van de Zomerstraat om uiteindelijk af te wateren op de Vlaarding. De ligging van dit water aan de zuidzijde van de nederzetting zorgde er inderdaad voor dat bij hoogwater, het opgestuwde water langs de zuidzijde van de nederzetting werd omgeleid, waardoor het de beschermende functie had zoals Alpertus die omschrijft. Er zijn verder aanwijzingen dat er

vanaf circa 1000 ter hoogte van de Zomerstraat een brede waterloop van enige tientallen meters breed heeft gestroomd.²⁹ Alpertus spreekt echter van “*fossae*”, wat als meervoud van sloot/gracht moet worden gezien. Er is bij het archeologisch onderzoek op de locatie ‘Gat in de Markt’, tussen de Zomerstraat en de Markt in, nog een waterloop ontdekt die in de loop van de tiende eeuw moet zijn aangelegd.³⁰ Vanaf de zuidzijde gezien, waren er daarmee twee waterlopen die een barrière vormden om Vlaardingen in te komen.

Burcht van Dirk III

Ligging burcht

Volgens Alpertus hebben de Friezen zich “*vluchtend teruggetrokken naar degenen bij wie de rovers een kleine sterkte hadden gebouwd*”. De burcht staat dus niet solitair, maar is gebouwd bij de plaats waar de Friezen zich in eerste instantie hebben teruggetrokken. Dat is Vlaardingen zoals we al in het gedeelte met het kopje ‘Vlaardingen’ hebben kunnen lezen. De burcht staat dus ‘bij’ de nederzetting Vlaardingen. Dat de nederzetting en de burcht niet ver van elkaar liggen, blijkt ook uit de passage waarin Alpertus schrijft: “*de hertog zag dat het moeilijk was om die grachten met zijn troepenmassa over te steken*”. Dezelfde grachten dienden immers ter bescherming van de nederzetting die eveneens binnen vlakte 2 was gelegen. De afstand tussen de burcht en de nederzetting lijkt zodoende klein te zijn.

Positie Friezen ten opzichte van de burcht

Hierboven is al gesteld dat de Friezen zich hadden teruggetrokken op hoger gelegen plaatsen. Hoe verhoudt deze positie zich ten opzichte van de burcht? Ook hier geeft Alpertus aanwijzingen. De afstand tussen de grafelijke vesting en de positie van de Friezen kan niet al te groot zijn geweest, aangezien de graaf naar de Friezen gebaart en roept, om hun op

de vlucht van Godfrieds leger te wijzen: “*en begonnen direct met gebaren en geroep de Friezen op hun vlucht* (Godfrieds leger) *te attenderen*”. Hieruit kunnen we tevens afleiden dat de Friezen blijkbaar geen zicht hadden op het verloop van het geheel. De afstand kan niet zozeer het probleem zijn geweest. De Friezen zijn, ondanks dat ze te voet zijn, immers zeer snel ter plaatse nadat ze gewaarschuwd zijn door de groep van Dirk III. Alpertus schrijft: “*dat zij* (de Friezen) *van hun kant, goed geoeffend door hun dagelijkse arbeid op het land, te voet, meer waard waren*” en verderop “*de Friezen, door de gebaren van de rovers in de vesting naderbij geroepen, snelden toe*”. De Friezen hadden dus geen beschikking over paarden. De afstand tussen de positie van de Friezen en het leger van Godfried kan daarom niet erg groot zijn geweest. Aangezien de gebaren van Dirk III zichtbaar moeten zijn geweest voor de Friezen, kan gedacht worden aan een afstand van hooguit enkele honderden meters, en zeker geen kilometers. Als we de positie van de burcht nabij de nederzetting plaatsen, dan ligt de veronderstelde hoger gelegen wildernis te ver weg. Deze ligt minstens enkele kilometers van de nederzetting vandaan. Daarmee moeten we de hoger gelegen plaatsen dus zoeken binnen het ontgonnen kweldergebied zelf. Binnen het kweldergebied zijn er kleine reliëfverschillen aan te wijzen van hooguit enkele meters: de eerder genoemde fossiele kreekkruggen en de bestaande oeverwal langs de Vlaarding, maar ook het omgrachte grafelijke hof dat opgehoogd was (vandaar ook de latere historische benaming ‘Hogewerf’ voor het grafelijke hof). Dit grafelijke hof lag ook in een van nature hogere omgeving, vanwege de ligging van een fossiele kreekrug. Met de “*hoger gelegen plaatsen*” waar de Friezen zich terugtrekken, kan dus heel goed het grafelijk hof en de directe omgeving zijn bedoeld.

Verloop strijd

De strijd verloopt voor het keizerlijke leger zeer ongunstig. Het keizerlijke leger maakt aanvankelijk een omtrekkende beweging die, nadat er paniek is ontstaan, overgaat in een terugtrekkende beweging, waarbij ze in de rug worden aangevallen door de Friezen. Het water dat als hindernis functioneerde voor het keizerlijke leger, vormde blijkbaar geen hindernis voor de Friezen en de mannen van Dirk III. We weten van Alpertus dat het water in de tussentijd was gezakt. Bovendien kenden de Friezen en Dirk III wellicht goed doorwaadbare plaatsen en maakten zij mogelijk gebruik van bootjes of mobiele ‘bruggen’. We moeten echter ook niet vergeten dat de keizerlijke soldaten zwaar bepakt waren en daardoor lastiger een waterloop konden oversteken dan de Friezen. Deze zware wapenuitrusting speelt de soldaten even later ook parten bij de terugtocht naar hun schepen. Alpertus schrijft: “*Velen stonden, door angst en vermoeidheid overstelpt en door het gewicht van hun wapenrusting omlaaggedrukt, ontziend rechtop onder water, precies zoals ze de stroom ingelopen waren*.” Het keizerlijke leger verliest de strijd. Het aantal doden is onbekend. Alleen bisschop Thietmar vermeldt in 1018 kort na de slag in zijn kroniek³¹ dat er meer dan drie legioenen zijn gevallen. De Graaf³² vermeldt dat het om 900 doden gaat, maar Nieuwenhuijsen (2006) constateert dat dit getal nergens terug te vinden is. Van Bentum (2006) houdt het erop dat er per legioen 1.000 soldaten zijn, en aangezien er drie legioenen zouden zijn gesneuveld, zou het aantal daarmee op 3.000 doden komen. Een klassiek legioen bedraagt echter tussen de 4.500 en 6.000 man, waarmee we op totaal 18.000 doden zouden komen. Zoveel zal het niet geweest zijn, vermoedelijk ligt het getal van meer dan 3000 doden dicht bij de werkelijkheid. Het moeten er in ieder geval veel zijn geweest zoals Thietmar schrijft: “*bijna alle mannen van bisschop Balderik en uit het bisdom Cambrai kwamen om, en in de drie*

Het verloop van de slag bij Vlaardingen die mogelijk duizenden keizerlijke soldaten het leven kostte. De nummering verwijst naar de afbeelding.

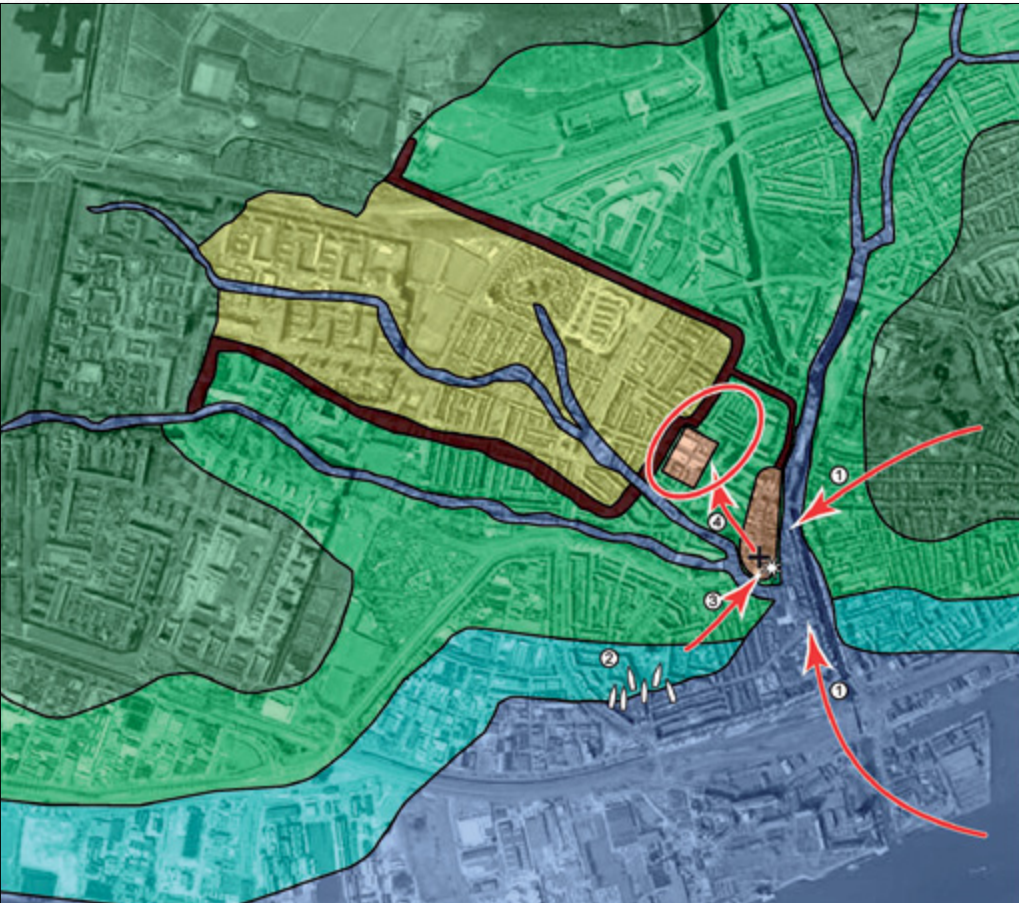
- 1) De Friese boeren, van oorsprong vermoedelijk Vlaardingers, vluchten uit het Merwedewoud naar Vlaardingen en verschansen zich in de buurt van de burcht van graaf Dirk III.
- 2) Onder leiding van hertog Godfried gaat de keizerlijke vloot bij Vlaardingen aan wal.
- 3) Het grote keizerlijke leger rukt richting de burcht van graaf Dirk III op.
- 4) De boeren vluchten naar hoger gelegen plekken.

naastgelegen provincies was er geen huis, waar niet ten minste één dode werd betreurd.”³³ Het aantal slachtoffers aan de zijde van Dirk III en de Friezen moet minimaal zijn geweest. Volgens Thietmar vielen er aan de zijde van Dirk III geen slachtoffers.³⁴ Alpertus schrijft hoe hertog Godfried zich verdedigde tegen de Friezen: *“hij verzette zich dapper en weerde de op hem af geslingerde speren af; één man slechts, die hem in de rug aanviel, doorboorde hij, met omgekeerde lans. Door hem te doden heeft hij de aanval enigszins beteugeld.”* De vraag is wat je archeologisch terug kan vinden van een dergelijke massale slachtpartij. Je zou eventueel wapens en wapenuitrusting kunnen verwachten. Die kans is echter klein, want Alpertus schrijft: *“Ze hebben zich op de gevallen gestort en - onmenselijk ten top - alle lijken de kleren uitgetrokken; nog geen*

lapje ter bedekking van de schaamdelen hebben ze hun gelaten.” Met ‘ze’ doelt Alpertus op de overwinnaars: de Friezen (Vlaardingers) en de manschappen van Dirk III. De kans is wel aanwezig dat de meegenomen voorwerpen uiteindelijk elders in de bodem terecht zijn gekomen. Dat zou dan in Vlaardingen kunnen zijn, maar ook in het Merwedegebied waar de Friezen zich immers recentelijk hadden gevestigd. En wie weet wordt er bij een ontgraving of archeologisch onderzoek in de Vettenoordsepolder ooit nog eens de resten van een in de modder weggezakte soldaat teruggevonden.

Conclusie

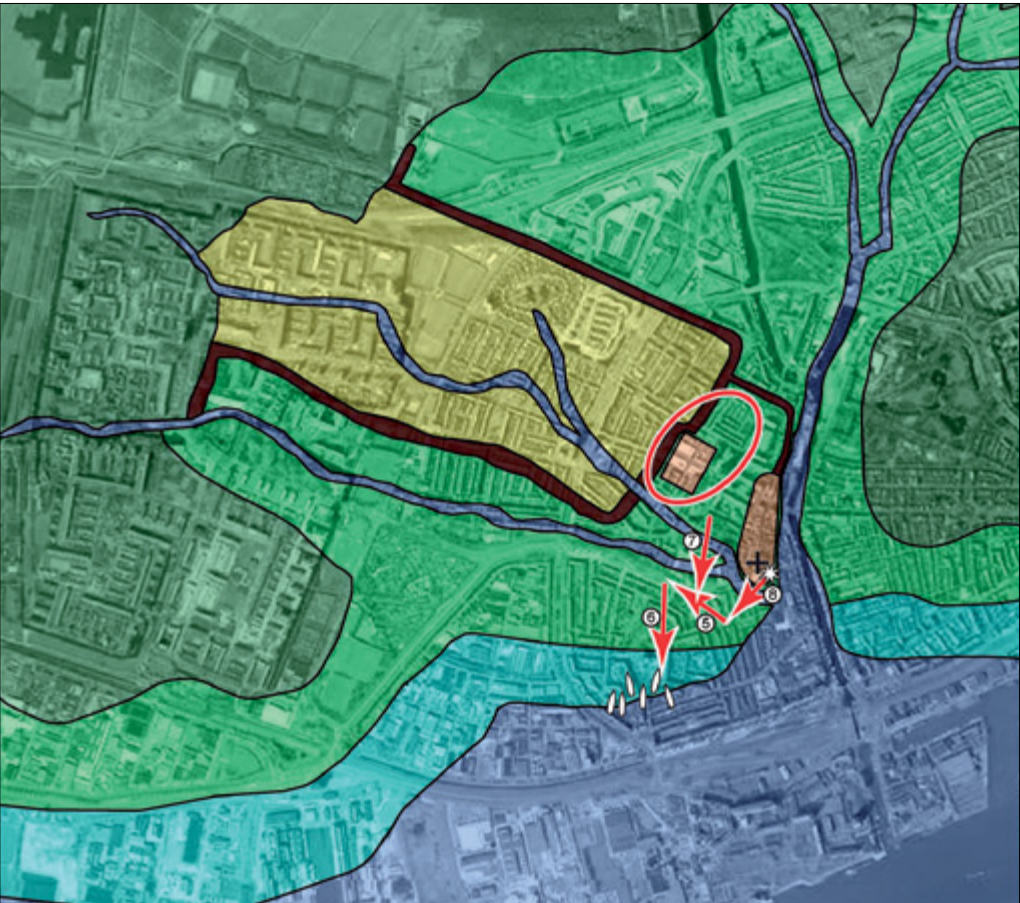
Nu we de belangrijkste afzonderlijke begrippen uit de tekst ontleed hebben, kunnen we trachten tot een schematisch model te ko-

men waarin de belangrijkste locaties die in het relaas van Alpertus genoemd worden, te plaatsen zijn. Onderstaand model is deels aangevuld met gegevens van nog nader uit te werken artikelen. Deze informatie wordt hier alvast aangehaald om inhoud te kunnen geven aan de reconstructie.

De aanleiding tot de slag bij Vlaardingen is tweeledig: 1) de plunderingen die door Dirk III en de Friezen worden uitgevoerd en 2) de illegale Friese woonplaatsen in het Merwedewoud ten oosten van Vlaardingen, aan weerszijden van de Merwede.

Als de keizerlijke strafexpeditie via de Merwede, wordt gesignaleerd, vluchten de Friezen naar hun oorspronkelijke nederzetting. De Friezen kunnen we zien als de bewoners van de nederzetting Vlaardingen. Volgens de omschrijving ligt de nederzetting

Vlaardingen in een vlak kweldergebied. In de directe nabijheid van deze nederzetting heeft Dirk III kort voor 1018 een burcht gebouwd. Uit de latere summiere, historische gegevens lijken we op te kunnen maken dat deze burcht is vergroeid met de nederzetting. In 1047 is namelijk samen met de burcht van Rijsenburg sprake van *“zeer sterke burchten”*³⁵. De burcht lijkt daarmee in omvang te zijn toegenomen. In 1076 is er vervolgens sprake van het *“Castrum Flardengis”*³⁶ wat vermoedelijk op een versterkte nederzetting duidt met daarbinnen een burcht. De burcht lijkt als het ware opgenomen te zijn in de nederzetting. Vanuit strategisch oogpunt is de zuidoosthoek van de huidige kerkheuvel de meest logische plek voor de veronderstelde ligging van de burcht. Daarvoor kunnen de volgende argumenten worden gegeven: 1) Vanuit deze positie kon

5) Het keizerlijke leger komt bij een grote gegraven waterpartij aan en begint met een omtrekkende beweging te maken.

6) In de achterhoede roept iemand van graaf Dirk’s mannen dat hertog Godfried op de vlucht geslagen is. Bij het keizerlijke leger ontstaat vervolgens paniek en vlucht hals over kop naar hun schepen.

7) Graaf Dirk III gebaart naar de Friese boeren dat het leger op de vlucht geslagen is. De Friese boeren snellen toe. De soldaten vormen een makkelijke prooi die met hun zware maliënkolders wegzakken in de modderige oeverzone langs de Maas. Duizenden soldaten vinden de dood.

8) Als de overwinning nabij is, komt graaf Dirk III vanuit zijn burcht en weet nog net te voorkomen dat hertog Godfried ook sneuvelt. Graaf Dirk III houdt hertog Godfried in gijzeling om deze later te ruilen voor de belofte van de keizer dat hij Dirk verder met rust zal laten.

Dirk III het scheepverkeer over de Oude Maas en de Merwede uitstekend controleren. De burcht kon zo tevens prima dienen als uitvalsbasis om schepen te plunderen. 2) Vanuit deze locatie was er ook een optimale controle over schepen die in- en uit de Vlaardingse haven voeren. Deze haven zal direct ten noorden, langs de oostzijde van de nederzetting hebben gelegen. 3) Tevens had Dirk III vanuit deze positie goed zicht op de waterloop die ten zuiden van de nederzetting stroomde en ook een verdedigende functie had (zie hieronder). 4) Tenslotte zal de burcht op deze plek ook een optimale bescherming hebben geboden aan de erachter gelegen kerk met nederzetting.

We kunnen uit het verhaal van Alpertus afleiden dat zowel de nederzetting als de burcht ten dele omgeven wordt door grachten die de bewoners bescherming bieden tegen het hoge water en tegen onwelkome gasten. Archeologisch onderzoek heeft aannemelijk gemaakt dat er rond 1000 ter hoogte van de Zomerstraat een tientallen meters brede waterpartij moet hebben gestroomd en dat er ten noorden daarvan nog een tweede gegraven waterloop lag. Het is aannemelijk dat deze waterlopen de nederzetting de gewenste bescherming konden bieden, zoals Alpertus die omschrijft. Deze waterlopen zijn dus goede kandidaten om te identificeren met de grachten waarover Alpertus schrijft.

De Friezen hebben zich aanvankelijk teruggetrokken in de nederzetting. Maar zodra het keizerlijke leger de vlakte vult, trekken de Friezen zich verder terug naar hoger gelegen plaatsen die binnen een afstand van enkele honderden meters van de nederzetting gezocht moeten worden. De hoger gelegen wildernis ligt daarvoor te ver weg. Mogelijk moeten deze “*hoger gelegen plaatsen*” ter hoogte van het grafelijk hof gezocht worden, of zelfs het grafelijk hof zelf betreffen. Gezien de omvang van dit grafelijke hof, circa 70 bij 100 meter kon dit terrein aardig wat mensen

herbergen. En aangezien het omgracht was, was het tevens goed verdedigbaar.

Godfried geeft opdracht om de waterloop elders over te steken en keert om. Op dat moment schreeuwt één van Dirks mannen dat Godfried door een aanval van de Friezen in het nauw is gedreven. Vervolgens breekt er paniek uit bij het leger van Godfried. De mannen van Dirk III gebaren en roepen naar de Friezen om hen attent te maken op de vlucht van het keizerlijke leger. De Friezen, die te voet zijn, zijn zeer snel ter plaatse en kunnen zich dus niet al te ver hebben teruggetrokken. Nadat de overwinning duidelijk is, komen Dirk III en zijn mannen te paard uit hun burcht. De afstanden tussen de burcht, de nederzetting, de hoger gelegen plaatsen waar de Friezen zich hebben teruggetrokken en de plaats van de veldslag lijken allemaal vrij dicht bij elkaar te liggen. Als de positie van de burcht correct is, kunnen we daarmee ook de ligging van de veldslag situeren. Deze zouden we dan mogen plaatsen ten zuiden van de oude nederzetting. Grofweg kom ik uit in het gebied tussen de Maassluissedijk/ Zomerstraat en de Vetteoordskade.

Verder onderzoek

Hierboven is getracht een aantal begrippen die Alpertus gebruikt in zijn verslag over de slag bij Vlaardingen, te duiden. Dit levert een hypothetische reconstructie op, die toetsbare punten oplevert en nieuwe vragen. Hieronder worden ze kort aangestipt.

Het onderzoek op de locatie ‘Gat in de Markt’ heeft aangetoond dat er rond 1000 en kort voor 1050 belangrijke veranderingen zijn opgetreden in het ruimtelijke gebruik. Het is goed denkbaar dat dit met de herinrichting van het terrein van de kerk van doen heeft. Deze herinrichting kan in opdracht van graaf Dirk III zijn verricht om bijvoorbeeld ruimte te maken voor diverse grafelijke gebouwen en misschien zelfs voor de burcht. Door deze herinrichting

ging mogelijk een deel van de begraafplaats aan de oost- of zuidoostzijde verloren, wat met een uitbreiding in de zuidwesthoek, zoals aangetroffen op de locatie ‘Gat in de Markt’ moest worden gecompenseerd. Toekomstig onderzoek zal zich in het bijzonder moeten richten op de veranderingen die zich hebben voorgedaan in de ruimtelijke ordening van de kerkheuvel en de mogelijke samenhang tussen de herinrichting van dit gebied en de oprijding van grafelijke gebouwen.

De bouw van een grafelijke burcht ten zuidoosten van de kerk, veronderstelt dat dit gebied ook eigendom was van de graaf. Er zijn inderdaad diverse aanwijzingen dat dat het geval was. Graaf Arnulf (988-993) beschouwde de Vlaardingse kerk als zijn bezit en schonk de kerk met bijbehorende tienden aan de abdijs

van Egmond.³⁷ Ook in latere perioden blijkt dat er grafelijke eigendommen ten zuiden van de kerk lagen, zoals de grafelijke hofsteden.³⁸ Wellicht dat historisch onderzoek hier meer licht op kan werpen.

Direct ten oosten van de kerk lag een gebied dat eigendom was van de familie Van Wassenaar.³⁹ Het is goed denkbaar, dat dit bezit teruggaat op grafelijk bezit, aangezien de Van Wassenaars veel van oorsprong grafelijk bezit in eigendom hadden. Interessant is dat in de 14^e eeuw onder het Van Wassenaarse bezit in Vlaardingen ook een tolhuis vermeld wordt. Waar lag dit tolhuis? In historische geschriften wordt het wel geplaatst bij de Kortedijk, maar dat lijkt niet logisch. Het lijkt me meer voor de hand liggen dat het bij de ingang van de haven heeft gelegen. Lag dit tolhuis moge-

Het grondradar-onderzoek uitgevoerd door Dick van der Roest van GroundTracer BV op 11 januari 2007 op de kerkheuvel. De resultaten van het onderzoek zijn nog in bewerking en zullen in de zomer van 2007 in een rapport publiek worden gemaakt. (Foto: T. de Ridder, VLAK)

lijk aan de oostzijde van de kerkheuvel, op de plaats waar het bezit van Van Wassenaar geplaatst kan worden? Is er wellicht een relatie met oudere grafelijke voorzieningen in dit gebied? Misschien zelfs met de burcht?

Met dit artikel is er een nieuw hypothetisch model opgesteld voor de ligging van de burcht van Dirk III en de situering van de slag bij Vlaardingen. Het mag echter duidelijk zijn dat het laatste woord over de ligging van de grafelijke burcht nog lang niet gezegd is. Er is nog geen centimeter van de burcht teruggevonden, zodat een terughoudende en kritische omgang met dit model zodoende geboden is. Elke bodemingreep in de kerkheuvel, in dit geval specifiek de oost-/ zuidoostzijde van de kerkheuvel, verdient zorgvuldige archeologische aandacht. De zoektocht naar de burcht van Dirk III is nog lang niet afgerond.

Reacties
T. de Ridder
Westnieuwland 6
3130 EG
Vlaardingen
t.de.ridder@vlaardingen.nl

Oorspronkelijke bronnen

Alpertus van Metz (1021-1023)
In: Van Rij, 1980: *Alpertus van Metz. Gebeurtenissen van deze tijd*. Amsterdam.

Kronieken van het bisdom Kamerijk (circa 1040)
In: *Monumenta Germaniae Historica*, SS VII, p. 393 - 525.

Lambert van Hersfeld (circa 1078)
In: *Monumenta Germaniae Historica*, MGH, SS V, p. 134 – 263 / QmgZ.

Thietmar van Merseburg (1018)
In: *Monumenta Germaniae Historica*, p. 502

(cap. 7) en p. 524 - 529 (cap. 27 - 30).

Literatuur

Bentum, W. van, 2006: De oorlog tegen de Friezen. In: *Terra Nigra* 164, p. 9-17.

Boer, D.E.H. en E.H.P. Cordfunke, 1995: *Graven van Holland. Portretten in woord en beeld (880-1580)*. Zupthen.

Brugge, J.P. ter, 1992A: De opgraving ‘Hogewerf’ te Vlaardingen. In: *Terra Nigra*, nr. 124, p. 4-6.

Brugge, J.P. ter, 1992B: *Ad Flaridingun*. Een onderzoek naar de middeleeuwse ontginningsgeschiedenis van Vlaardingen. Afstudeerscriptie. Leiden.

Defilet, M.P., en T. de Ridder, 2001: Grafelijk hof te Vlaardingen kort na 985 aangelegd. Datering oudste hof van Holland door C14-datering bevestigd. In: *Terra Nigra*, nr. 150, p. 50-54.

Defilet, M.P., en T. de Ridder, 2004: Van Schravendijkplein 1.090. Basisverslag. *VLAK-verslag* 5.1.

Defilet, M.P, en T. de Ridder, 2005: Vetenoordspolder. *Bureauonderzoeken* 14.

Enklaar, D. Th, 1924: De verovering van het Merwede-gebied door graaf Dirk III in 1018. In *Tijdschrift voor geschiedenis*, jaargang 39, p. 1-24, p. 189-104.

Graaf, R.P. de, 1996: *Oorlog om Holland. 1000-1375*. Hilversum.

Halbertsma, H., 2000: *Frieslands oudheid. Het rijk van de Friese koningen, opkomst en ondergang*. Utrecht.

Heinsbroek, P., 2004: De slag bij Vlaardingen (1018). In: *Terra Nigra*, nr. 159, p. 8-21.

Hendrikx, J.A., 1998: *De ontginning van Nederland. Het ontstaan van de agrarische cultuurlandschappen in Nederland*. Utrecht.

Henderikx, P.A., 1987: De beneden-delta van Rijn en Maas. Landschap en bewoning van de Romeinse tijd tot ca. 1000. *Hollandse Studiën*.

Henderikx, P.A, 1997: De bisschop van Utrecht en het Maas-Merwedegebied in de 11e en de 12e eeuw. In: *De kerk en de Nederlanden*, p. 99-128.

Hoek, C., 1973A: De Middeleeuwen. In: T. Vos-Dahmen von Buchholz (red.): *Van steurvisser tot stedeling*.

Hoek, C., 1973B: De hof te Vlaardingen. In: *Holland*, vijfde jaargang, nr. 2, p. 57-91.

Hulshof, A., 1916: *Alperti Mettensis de diversitate temporum*.

Jacobi, H.W., 1997: Muntvondsten uit het tracé van de Willemspoortunnel te Rotterdam. In: *BOOR-balans*, nr. 3, p. 279-298.

Loon, C. Van, en T. de Ridder, 2006: Gat in de Markt. Basisverslag van het archeologische onderzoek. *VLAK-verslag* 15.1.

Nieuwenhuijsen, K, 2006: De slag bij Vlaardingen. In: *www.keesn.nl*

Nievelt, M., 1772: *Handvesten, octroyen, privilegiën en regten aan de stede Vlaardingen*. ‘s Gravenhage.

Poelman, H.A., 1910: De verovering van het Merwede-gebied door graaf Dirk III. In: *BVGO*, 4e reeks 8, p. 349-372.

Ridder, T. de, 2000: Van donk tot stad. Vlaardingen. *VLAK-overdruk* nr.3.

Ridder, T. de, en M. Struijs, 2002: Bewoningsgeschiedenis van de locatie ‘Gat in de Markt’. In: *Terra Nigra*, nr. 154, p.27-34.

Ridder, T. de, 2002: Waar ligt het oude Vlaardingen? Een nieuw model voor een oude stad. In: *Terra Nigra*, nr. 155, p. 36-53.

Ridder, T. de, K. Vlierman, A.H.L. Vredenbrecht, 2004: Vikingen in Vlaardingen. De betekenis van de resten van gesloopte Vikingschepen in 11^e-eeuwse Vlaardingse begravingen. In: *Westerheem*, jaargang 53, nr.4, p.142-154.

Ridder, T. de, 2004: De burcht van Dirk III. In: *Tijdschrift* 93, september 2004, p.11-15.

Rij, H. van, 1980: *Alperus van Metz. Gebeurtenissen van deze tijd*. Amsterdam.

Schut, P.A.C., 2003: ‘De Montferlandsche berg, het sieraad der tusschen IJssel en Rijn gelegene landen’. De motte Montferland (gemeente Bergh) en een overzicht van motteversterkingen in Gelderland. In: *Nederlands Archeologische Rapporten*, nr. 24.

Struijs, M.A., 2001: Waar stond de Vlaardingse Lakenhal? In: *Terra Nigra*, nr. 150, p. 55-62.

Noten

1 Met dank aan Carolien Van Loon, Harm Jan Luth, Anne-Lise Vredenbregt en Kees Nieuwenhuijsen voor het kritisch doorlezen van deze tekst. Mede op basis van opmerkingen van Willem van Bentum (artikelen in Terra Nigra), Marijn Lockefeer en Paul Westerdijk, is de tekst voor het artikel voor Tijd-Schrift op enkele punten aangepast op een eerder verschenen artikel van mijn hand in Terra Nigra.

2 Enklaar 1924, p.193.

3 De Graaf 1996, p.72.

4 Henderikx 1997, p.124.
5 Er worden wel oudere dateringen genoemd van de Leidse burcht, namelijk rond 1000, maar die zijn gebaseerd op een C14-datering, die mijn inziens een te oude datering geeft (het gaat hier vermoedelijk om hergebruikt oud hout). Het lijkt me waarschijnlijker dat burcht van Leiden die van Rijnsburg na de verwoesting in 1047, is opgevolgd. De burcht van Leiden komt in oudere historische bronnen ook niet voor.
6 Henderikx 1997, p. 116 en noot 62.
7 Hulshof 1916 p. XXXVI.
8 Poelman 1910, p. 363.
9 Hoek 1973B.
10 Defilet en De Ridder 2001.
11 Van Rij 1982, p.79.
12 Janse 2002, p.71.
13 Janse 2002, p.73.
14 Van Rij 1982, p.83.
15 Zie bijvoorbeeld: De Boer en Cordfunke, p. 26: “*Bovendien liet Dirk III er tol heffen*”.
16 Poelman, 1910, p.365-366. De bron van Kamerijk (circa 1040) spreekt wel van “*gravissimo censu constringere*”, dat duidelijk verwijst naar het heffen van zeer zware belasting. Poelman (1910, p, 366) trekt dat echter in twijfel, als er tol bedoeld wordt, dan gebruikt men andere begrippen.
17 De Boer en Cordfunke, 1995, p.26.
18 Poelman, 1910, p. 365-366.
19 Van Rij 1982, p.79.
20 Van Rij 1982, p.79-81.

Tot in de 10^e eeuw vonden in het algemeen de ontginningen plaats vanuit een hofstelsel dat verbonden was met een kerkelijke of een wereldlijke heerser, waarbij de boeren horig waren aan de heer. In het midden van de 10^e eeuw verandert dit oude stelsel: de kerkelijke en de wereldlijke heersers krijgen van de keizer het recht om de wildernis te ontginnen (wildernisregaal), zij krijgen het gebied als ware in leen van de keizer. Om de wildernis te gelde te maken, gaan de ‘leen’eigenaren deze in ontginning brengen. Dat gebeurt vanuit hoven. Delen van de wildernis worden vervolgens aan vrije kolonisten tegen betaling van cijns of erfpacht uitgegeven, waarbij de kolonisten geen horige diensten hoeven te verrichten. Dergelijke overeenkomsten noemt men ‘copen’ (Hendrikx 1998, p.25-28).

21 Noot 144, Gesta Episc. Cam t.a.p. In: De Graaf, 1996, p.97.
22 Henderikx 1987, p.28 en verder.
23 De Graaf 1996, p.97.
24 De Graaf 1996, p.100 schrijft: “*Thietmar vertelt dat er in de ziltige zwinnen en killen meer dan 900 doden vielen en dat waren, volgens de bisschop die er niet zoveel verstand van had, meer dan drie legioenen.*” Echter in de bronnen van Thietmar worden de ‘ziltige zwinnen en killen’ helemaal niet genoemd, en ook worden er geen aantallen genoemd. Thietmar vermeldt alleen dat er meer dan drie legioenen aan de kant van hertog Godfried zijn gesneuveld.
25 Van Benthum in Heinsbroek 2004, p. 19-20.
26 De Graaf 1996, p. 100 en P. Heinsbroek, 2004.
27 Ter Brugge 1992B; De Ridder 2000.
28 Heinsbroek 2004 en Van Benthum 2006.
29 Defilet en De Ridder, 2005 en Van Loon en De Ridder, 2006, p. 22.
30 Van Loon en De Ridder, 2006, p. 22.
31 Thietmar, hoofdstuk 27.
32 De Graaf 1996, p. 100.
33 Nieuwenhuijsen 2006.
34 Thietmar, hoofdstuk 27.
35 Lampert van Hersfeld.
36 Henderikx 1997, p. 123.
37 Henderikx 1997, p. 116 en noot 62.
38 De Ridder en Struijs 2002.
39 Struijs 2001, p. 57.

Resultaten DNA-onderzoek

Het onderzoek naar oud menselijk celkern DNA en de zoektocht naar de ‘oer-Vlaardinger’ heeft vorig jaar de nodige landelijke aandacht gekregen. Het onderzoek nadert nu zijn einde. Op 11 juni jongstleden is het eerste nieuws al bekendgemaakt.

Op vrijdagavond 6 juli zal prof. dr. Peter de Knijff (van het Forensisch Laboratorium voor DNA-onderzoek, Centrum voor Humane en Klinische Genetica, Leids Universitair Medisch Centrum) het grootste deel van de resultaten van dit spraakmakende onderzoek bekend gaan maken in de Grote Kerk van Vlaardingen. Tevens zal er een korte toelichting gegeven worden door onze stadsarchivaris H.J. Luth en stadsarcheoloog T. de Ridder. De verwachtingen zijn

hooggespannen. Zal er een oer-Vlaardinger zijn gevonden?

Voor deze bijzondere gelegenheid zijn alle HVV-leden van harte uitgenodigd. Vanwege de verwachte grote belangstelling stelt de organisatie het bijzonder op prijs om vooraf bericht te ontvangen als u van plan bent om te komen. Dit kan tot 28 juni per e-mail (stadsarchief@vlaardingen.nl) of per telefoon (Stadsarchief 010-248 49 99)

Het programma zal op 6 juli van 20.30 uur t/m 22.00 uur duren. De kerk is vanaf acht uur open.

Wordt op 6 juli de oer-Vlaardinger gevonden? Stadsarchivaris H.J. Luth neemt bij een potentiële ‘oer-Vlaardinger’ een wangslimvliesmonster af. (Foto: J. van den Berg, VLAK)

Weet u het nog?

Wout den Breems

Het is natuurlijk altijd lastig om op heel oude foto's familieleden of bekenden te herkennen. Het is vaak vergelijken met andere foto's of het dan wel de juiste personen zijn. Bij de foto van de Vl. 112 was dat dus ook het geval. Er kwamen nog nieuwe namen binnen, die helaas niet overeen kwamen met eerdere genoemde namen. We hopen er een volgende keer nog op terug te komen.

Het bedrijf Van Zanten aan de Waalstraat in de jaren vijftig. Op deze plek staat nu het gemeentelijk secretariegebouw.

Bij de foto van de 'Timmerwinkel' van Van Zanten was het om begrijpelijke reden ook niet eenvoudig, de foto is ook al zo lang gelden genomen. De heer Arnold van Zanten, vijfde in de generatie Van Zanten, die thans het aannemingsbedrijf leidt, weet de namen van de opa's nog. De tweede timmerman van links in de donkere kleding is zijn betovergrootvader Teunis van Zanten, de oprichter van het bedrijf. Rechts daarvan (derde van links) is overgrootvader Arie van Zanten. Het bedrijf was jaren lang gevestigd aan de Waalstraat 21 in het centrum van Vlaardingen. Veel oude Vlaardingers herinneren zich ongetwijfeld dit bedrijf nog.

De nieuwe foto: Zo te zien hebben deze Vlaardingse jongemannen het uitstekend naar hun zin. Ze zijn vast op schoolreis. Herkent u zich of ziet u bekenden en weet u misschien van welke school zij zijn. Ik hoor het graag van u.

Reacties op de foto naar: info@hvv-vlaardingen.nl of W.C. den Breems, Arnold Hoogvlietstraat 69, 3134 CB Vlaardingen.

Zoekt u mee?

Het Visserijmuseum/Vlaardings Museum organiseert eind 2007 een tentoonstelling over oude en nieuwe gebruiken rondom geboorte in Vlaardingen.

Daarbij zal aandacht worden geschonken aan de zwangerschap, de bevalling en de kraamtijd, én natuurlijk aan de baby zelf. Wat droegen zwangere vrouwen vroeger en wat is nu de mode? Hoe bereidde de vrouw zich voor op de bevalling

en hoe doet ze dat nu? Het museum schenkt niet alleen aandacht aan het verleden maar zeker ook aan het heden. Het museum wil hierbij vanzelfsprekend ook het multiculturele aspect van de hedendaagse samenleving aan bod laten komen.

Wie kan het museum helpen aan spulletjes zoals geboortekaartjes, zwangerschapskle-

ding, meubilair, geboortetegels, babykleertjes, kinderwagens, doopkleding, oude en nieuwe boeken met zwangerschaptips en alle andere zaken die hier niet genoemd zijn. Ook zoeken we foto's en familiefilmpjes met daarop de jonggeborene bijvoorbeeld net na de bevalling thuis of in het ziekenhuis, tijdens het kraambezoek, bij de doop enzovoorts. Natuurlijk zoeken we historisch materiaal maar ook modern materiaal uit de naoorlogse jaren is welkom. Wie heeft er nog een hippe kinderwagen uit de kleurige jaren '70 of een paar van de beroemde babynikes? Helpt u ons mee om de tentoonstelling met uw babyspullen in te richten?

Tevens wil het museum graag in contact komen met vrouwen die iets willen vertellen over hun ervaringen met zwangerschap, bevallen en het opbouwen van een gezin vroeger en nu! Misschien herinnert u zich de bakerpraatjes nog heel goed of de periode van de Tweede Wereldoorlog toen het steeds lastiger werd om aan een goede babyuitzet te komen. Misschien bent u zwanger geraakt na één of meerdere IVF behandelingen en wilt u daar iets over vertellen? Of hoe onderging u het bericht van de komst van een meerling? En hoe ging dat verder in de praktijk? Doel is de verhalen zowel een plaats te geven in de tentoonstelling als in een boekje dat gelijktijdig zal uitkomen.

Wilt u meer informatie? Neemt u dan contact op met Alex Poldervaart, Visserijmuseum/Vlaardings Museum: 010-4348722 (maandag t/m donderdag) of stuur een e-mailbericht: a.poldervaart@visserij-museum.nl

Gezocht

Ik zoek allerhande gegevens (artikelen, bedrijfspublikaties, foto's etc.) over Havenbedrijf Vlaardingen Oost en haar rechtsopvolgers, zowel m.b.t. de overslagactiviteiten als de scheepsreparatie-activiteiten.

Gegevens over Vlaardingen Oost Bedrijven (VOB), Vlaardingen Oost Shiprepair (VOS) Frans Swarttouw, European Bulk Services (EBS) en Rotterdam Bulk Terminal (RBT) zijn dus even welkom. Tevens zoek ik gegevens over Figeo, in 1970 overgenomen door HVO.

Bij voorbaat dank voor uw reacties.

Rick Blok

Mobiele telefoon: 06 517 999 77

E-mail: rckbl@cs.com

In april 2000 werden op de werf van HVO de masten van een stalen clipper geplaatst. (Foto: Roel Dijkstra)

Ledenactiviteiten

In de zomerperiode vinden er traditiegetrouw geen lezingen plaats (wel kunt u dinsdag 23 oktober en dinsdag 20 november daarvoor alvast op de kalender zetten), maar er zijn wel tal van andere historische activiteiten.

De zomerperiode is vanouds het moment waarop we met elkaar op pad gaan: plekken waar je in je eentje misschien niet direct een dagje voor uittrekt, maar waar toch een interessant programma te beleven valt, zeker als je daarbij wordt begeleid door een plaatselijke gids.

Zo is het ook met onze busreis op zaterdag 30 juni a.s. naar Vianen en IJsselstein. Twee lieflijke dorpjes, bekend uit de periode van de Heren van Arkel en ook beschreven in het boek Fulco de Minstreel, elk met een eigen karakteristiek. Onze commissie meent dat we u een uitstekend programma kunnen aanbieden, met voor ‘elck méér dan wat wils’: een rondwandeling - kerkbezoek - rondvaart - kasteel(toren)- en museumbezoek. Met natuurlijk koffie-mét-appelgebak aan het begin, een goedverzorgde lunch en tot slot nog koffie-met-‘apenluier’(het ‘ijzerkoekje’ van IJsselstein). De bus heeft circa 50 zitplaatsen, waarvan er eind mei nog zo’n 5 vrij zijn. Heeft u zich nog niet opgegeven, bel me dan nog even over de laatste stand van zaken (435 3322). De kosten bedragen € 37,50 voor leden en hun partners, en voor introducés € 5 meer. We vertrekken om half negen vanaf zwembad De Kulk en vijf minuten later vanaf de oprijlaan van het Holyziekenhuis. Rond zes uur zijn we weer in Vlaardingen terug. Vergeet als u die heeft niet uw museumkaart en neem zonedig een paraplu mee, maar trek in ieder geval goede wandelschoenen aan!

De tweede zomerse activiteit is onze najaarsexcursie, die, in tegenstelling tot de berichtgeving in het vorige TijdSchrift, niet op zaterdag 29 september, maar op zaterdag 22 september plaatsvindt. We gaan die dag op

pad in Delfshaven en zorgen voor een afwisselend programma en nog een kopje koffie van de Vereniging toe! Opgave voor dit uitstapje graag tussen 10 en 31 augustus op telefoonnummer 435 3322, met gelijktijdige overmaking van € 2,50 aan de penningmeester, giro 750978 tnv HVV te Vlaardingen, onder vermelding van ‘Delfshaven’. Over het programma (vanaf pakweg 10.00 uur) wordt u dan nog nader geïnformeerd. De wijze van vervoer wordt waarschijnlijk de Metro, en als vanouds heeft u na afloop van het programma nog gelegenheid zelf ter plaatse op (eigen) verkenning te gaan. De overige kosten (entree’s etc. - indien van toepassing - delen we op het aantal deelnemers. Wellicht is het goed om een lunchpakketje mee te nemen...

Naast de HVV-activiteiten is er ’s zomers in Vlaardingen nog een heleboel meer historisch te beleven! Zo gaan de Stadsgidsen van het ServiceTeam VVV Vlaardingen weer een aantal keer op pad in de stad en in Vlaardinger-Ambacht. Met vaak tot slot van de wandelingen in het centrum de mogelijkheid tot het beklimmen van de toren op de Markt (waar ook de start is). In een aantal gevallen is er ook een koffiepauze in het Redershuis, waar Eva Timmermans enkele Vlaardingse sagen en legenden voordraagt. De kosten voor deelname bedragen in het centrum € 2 euro en in Ambacht € 1,50. Het lijstje stadswandelingen ziet er als volgt uit: vrijdag 22 juni: centrum - 19.15 uur bij Stadhuis; zondag 8 juli: rondje Haven - 14.00 bij het Stadhuis; zondag 26 augustus: centrum - 14.00 bij het Stadhuis; zondag 2 september: Vlaardingen-Ambacht - 15.30 uur bij het Streekmuseum Jan Anderson, Kethelweg 50, waar u voorafgaand aan de wandeling ook het museum weer eens kunt bezoeken, en tot slot vrijdag 28 september: ‘Vlaardingen by Night’ - 19.15 uur bij het Stadhuis.

Voor alle informatie over o.a. dit soort activiteiten kunt u luisteren naar het radio-programma ‘Oud-Vlaardingen’ (op Omroep

Vlaardingen, aan het einde van de FM-schaal en dan een tikkie terug), op zaterdagmorgen van 10 - 11 uur, met herhalingen op zondag om 12.00 uur, dinsdag en (vaak) donderdag om 21.00 uur. Hét programma wanneer u meer wilt weten over het verleden van Vlaardingen, met regelmatig interessante interviews met oude Vlaardingers, zaken uit de Vlaardingse geschiedenis, enz. enz.

Verder wordt op zaterdag 8 september weer de landelijke Open Monumentendag gehouden. Ook in Vlaardingen proberen we dit weer van de grond te tillen: in ons volgende Tijd-Schrift hopen we u daarover het een en ander te vertellen. Het thema voor dit jaar is ‘jonge monumenten’ (dus gebouwd in de eerste helft van de vorige eeuw). Voor zover we die in Vlaardingen nog hebben kunnen behouden (...) zullen we ze op die dag nog eens extra in het zonnetje zetten.

Een laatste vermeldenswaardige activiteit is de ‘cursus Vlaardingenlogie’, ofwel de cyclus ‘Ken uw Stad’. Deze gaat op maandag 10 september weer van start en loopt dan tot 10 december. Hij kost maar een schijntje als je ziet wat je er allemaal voor krijgt: 14 bijeenkomsten in musea, stadhuis, archief en meer; elke week op een andere plek met inleiders die u het verhaal uit de eerste hand vertellen. Informatie bij Arie Ouwendijk, tel. 435 3322, maar u kunt op werkdagen tussen 10 en 17.30 uur ook even langskomen, zodat u alle informatie kunt meekrijgen! We gaan dit jaar de 18e jaargang in en het aantal deelnemers komt al dicht bij de 2000!

Als laatste: de CD ‘Orgels in Vlaardingen’ gaat er definitief komen! Initiatiefnemer Ben van der Linden liet weten dat de respons dermate positief is, dat de CD in september 2007 verwacht kan worden. Op die CD staan de orgels van alle Protestantse kerken van Vlaardingen, met uitzondering van de Grote Kerk die later en uitgebreider aan bod zal komen. De verschillende orgels worden bespeeld door

van oorsprong Vlaardingse top-organisten als Geert Bierling, Kees van Eersel, Aad van der Hoeven, Jaap Kroonenburg, Mar van der Veer en Bas de Vroome. De officiële verkoopprijs wordt € 17,50, maar HVV-leden en voorintekenaars betalen € 15,-. Op www.vlaardingse-orgels.nl vindt u onder ‘Orgel-CD’ een intekenformulier, waarbij HVV-leden verzocht wordt hun lidmaatschapsnummer (de laatste vier cijfers op uw accept-girokaart bij het vorige nummer van Tijd Schrift, of aangegeven bij uw betaling op bank- of girostrookje) te vermelden in het vakje ‘Fax’. U kunt desgewenst een papieren inschrijfformulier toegestuurd krijgen door even Ben van der Linden te bellen op 435.61.90. ‘Orgels in Vlaardingen’ zal een uniek document worden dat in geen Vlaardings huishouden mag ontbreken.

Ik wens u een ‘historische’ zomer 2007 toe. Namens de werkgroep Ledenactiviteiten
Arie Ouwendijk

Het lithurgisch centrum met orgelfront in de Oosterkerk.
(Foto: www.vlaardingseorgels.nl)

Delfshaven is de bestemming van de najaarsexcursie op zaterdag 22 september.

Historische Vereniging Vlaardingen

internet: www.hvv-vlaardingen.nl

e-mail: info@hvv-vlaardingen.nl